

Crna Gora

Ministarstvo zdravlja

**Program za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom
uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period od 2022. do
2024. godine**

sa Akcionim planom za 2022 – 2023. godinu

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
2. OPIS STANJA	11
3. OPERATIVNI CILJEVI I PRATEĆI INDIKATORI UČINKA	22
4. AKTIVNOSTI ZA SPROVOĐENJE OPERATIVNIH CILJEVA.....	23
5. OPIS AKTIVNOSTI NADLEŽNIH ORGANA I TIJELA ZA PRAĆENJE SPROVOĐENJA PROGRAMA.....	27
6. NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJE	27
7. AKCIONI PLAN ZA PERIOD 2022-2023.GODINE.....	29
8. INFORMACIJA ZA JAVNOST O CILJEVIMA I OČEKIVANIM UČINCIMA PROGRAMA U SKLADU SA KOMUNIKACIONOM STRATEGIJOM VLADE CRNE GORE.....	37
9. LITERATURA.....	38

I UVOD

Program za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period od 2022-2024. godine (u daljem tekstu: Program), sa pratećim Akcionim planom za period 2022-2023 godine, drugi je strateški dokument u ovoj oblasti. Ministarstvo zdravlja Crne Gore prepoznalo je problematiku prekomjernog konzumiranja alkohola, i efekata koje ono izaziva kako na društvo, tako i na ekonomiju, zbog čega je pristupilo izradi Programa u saradnji sa drugim institucijama kako bi se ostvario pozitivan učinak, a to je unapređenje stanja u ovoj oblasti.

Više je različitih faktora koji utiču na štetnu upotrebu alkohola i sa njim povezane javno - zdravstvene probleme, kao što je globalni nivo konzumacije alkohola u jednoj populaciji, obrasci pijenja i lokalni kontekst. Upotreba alkohola je duboko ukorijenjena u mnogim društvima, naročito u onima koja imaju jak međunarodni uticaj, pa je lako previdjeti ili zanemariti zdravstvenu i socijalnu štetu koju uzrokuje. Dio je kulturoloških, religijskih i društvenih običaja i pruža percepciju zadovoljstva mnogim korisnicima (7). On je i u našem sociokulturnom okruženju najzastupljenija droga, zbog čega uzrokuje najviše ekonomskih, društvenih i zdravstvenih problema.

Nekoliko glavnih faktora ima uticaj na nivoe i obrasce konzumiranja alkohola u populaciji, kao što su istorijski trendovi u konzumiranju alkohola, dostupnost alkohola, kultura, ekonomski status i sprovedene mjere kontrole alkohola. Na individualnom nivou obrasci i nivoi konzumacije alkohola određeni su višestrukim faktorima koji uključuju pol, starost i individualne faktore biološke i socioekonomske ranjivosti, kao i političko okruženje. Preovlađujuće društvene norme koje podržavaju konzumiranje alkohola i izmiješane poruke o šteti, ali i o prednostima pijenja, mogu podstaći konzumaciju alkohola, odlaganje odgovarajućeg ponašanja koje je u skladu sa zdravljem i oslabiti akciju zajednice (1).

Alkoholizam je zavisnost koja nastaje neumjerenim pijenjem alkoholnih pića i po svojim rizicima za zdravlje, kao i posljedicama koje ostavlja na pojedinca i društvo, ubraja se među najveće pošasti savremenog svijeta. Ima odlike klasične socijalno medicinske bolesti u čijem nastanku imaju veliki značaj i socijalni faktori. Zbog toga je, osim medicinskog, u razumijevanju alkoholizma neophodan sistemski pristup koji omogućava bolje tumačenje uticaja socijalnog i porodičnog okruženja u njegovom nastajanju i trajanju. U sistemskom modelu zloupotreba alkohola i alkoholizam se vide kao kontinuiran proces čiji se korijeni nalaze u veoma rasprostranjenom korišćenju alkoholnih pića u opštoj populaciji, ali i u poremećenim odnosima i sistemu vrijednosti u jednom društvu. Iz široko prihvaćenog socijalnog običaja pijenja alkoholnih pića aktivira se i pokreće kompleksan sistemski proces nastajanja i razvoja zloupotrebe alkohola i alkoholizma, u koji su uključeni pojedinci, ali i njihovo socijalno okruženje, a prije svega porodica.

Štetna upotreba alkohola predstavlja uzročni faktor u više od 200 bolesti i stanja (7). Utvrđena je veza između štetne upotrebe alkohola i širokog opsega mentalnih i bihevioralnih oboljenja, drugih nezazarnih bolesti i povreda.

Hronična, prekomjerna upotreba alkohola uzrokuje oštećenje digestivnog sistema, može izazvati metaboličke poremećaje, vitaminske deficite, jedan je od faktora rizika za hipertenziju i moždani udar, kardiomiopatiju, oštećuje polne žlijezde i narušava hormonski status osobe. Alkohol je teratogen, negativno utiče na razvoj fetusa. Uz nastanak različitih hroničnih bolesti, uključujući i određene karcinome, kod osoba koje dugo godina piju velike količine alkohola, upotreba alkohola je povezana i s povećanim rizikom od akutnih zdravstvenih posljedica kao što su namjerne i nenamjerne povrede, uključujući i saobraćajne nesreće (5). U posljednje vrijeme, ustanovljena je i povezanost između štetne upotrebe alkohola i incidence infektivnih bolesti poput tuberkuloze, kao i toka HIV/AIDS-a (7).

Porodice osoba koje zloupotrebljavaju alkohol su visoko rizične za razvoj loših odnosa među bračnim partnerima, povećani su oblici verbalnog i fizičkog nasilja, izloženije su siromaštvu i socijalnoj isključenosti, djeca su izloženija roditeljskom zanemarivanju, stvara se loš uzor ponašanja u porodici, što ima generacijske posljedice.

Uprkos brojnim naporima da se suzbiju problemi vezani za zloupotrebu alkohola, posebno na nivou Svjetske zdravstvene organizacije i Evropske unije (strategije EU za podršku državama članicama u smanjenju štete izazvane konzumiranjem alkoholnih pića), još uvijek postoji velika potreba za efikasnijim mjerama, kao što su: ograničavanje dostupnosti alkohola (uključujući poreze i cjenovnu politiku), mjere za sprečavanje vožnje pod dejstvom alkohola, zabrana reklamiranja alkoholnih pića, savjetovanje u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, sprovođenje preventivnih aktivnosti, edukacija učenika i roditelja o štetnom dejstvu alkohola i na kraju, ali ne i najmanje važno, poštovanje etičkih kriterijuma za reklamiranje i prodaju alkohola.

Pregled nacionalnog zakonskog i strateškog okvira

a) Zakonski okvir

Program za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori se naslanja i usklađen je sa odredbama važećih zakona u Crnoj Gori.

Pravni osnov za promovisanje, jačanje i unapređenje prava na zdravstvenu zaštitu sadržan u **Ustavu Crne Gore** je dalje operacionalizovan kroz posebne zakone. Crna Gora je shodno Ustavu definisana kao građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Crnogorski građanin/ka po ustavu ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu koje je jednako za sve građane/ke. Takođe, građani/ke uživaju pravo na zaštitu podataka o ličnosti i pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života. Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu, uključujući i zdravstveno stanje.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti reguliše očuvanje, zaštitu i unapređenje zdravlja građana Crne Gore i poboljšanje zdravstvenog stanja stanovništva, poboljšanje kvaliteta života u vezi sa zdravljem, obezbjeđenje dostupnosti zdravstvene zaštite pod jednakim uslovima svim građanima Crne Gore, te posebnu brigu za zdravstveno i socijalno osjetljive i ugrožene kategorije stanovništva.

Zakon o pravima pacijenata predviđa da svako lice, bolesno ili zdravo, koje u zdravstvenoj ustanovi zatraži ili kome se pruža zdravstvena usluga u cilju očuvanja i unapređenja zdravlja, sprečavanja bolesti, liječenja i zdravstvene njege i rehabilitacije, ima pravo na kvalitetnu i kontinuiranu zdravstvenu zaštitu u skladu sa njegovim zdravstvenim stanjem, opšteprihvaćenim stručnim standardima i etičkim načelima, uz pravo na ublažavanje patnje i bola u svakoj fazi bolesti i stanja, na svim nivoima zdravstvene zaštite.

Zabrana točenja alkohola maloljetnim licima propisana je **Zakonom o turizmu i ugostiteljstvu**, koji u članu 91 kaže da je “zabranjeno usluživanje alkoholnih pića, drugih pića i/ili napitaka koji sadrže alkohol u ugostiteljskom objektu licima mlađim od 18 godina”. Takođe, istim Zakonom je propisano da “u ugostiteljskom objektu u kojem se uslužuju alkoholna pića, druga pića i/ili napici koji sadrže alkohol, mora na vidnom mjestu biti istaknuta oznaka o zabrani njihovog usluživanja licima mlađim od 18 godina”. Novčanom kaznom u iznosu od 2.000 do 20.000 eura kazniće se za prekršaj pravno lice, akou ugostiteljskom objektu uslužuje alkoholna pića licima mlađim od 18 godina. Isto lice će se kazniti novčanom kaznom u iznosu od 1.000 eura do 10.000 eura ako u ugostiteljskom objektu u kojem se uslužuju alkoholna pićanije na vidnom mjestu istaknuta oznaka o zabrani njihovog usluživanja licima mlađim od 18 godina.

Poslove inspeksijskog nadzora nad sprovođenjem ovih odredbi neposrednom kontrolom vrši turistička inspekcija, ako zakonom nije određeno da pojedine poslove inspeksijskog nadzora obavljaju drugi organi državne odnosno lokalne uprave. Turistička inspekcija, u okviru svojih nadležnosti, može da zabrani obavljanje ugostiteljske djelatnosti u ugostiteljskom objektu u kojem se “uslužuju alkoholna pića licima mlađim od 18 godina do otklanjanja nepravilnosti koje su prouzrokovale nepravilnosti, a u povratu u trajanju od 15 dana”.

Zakon o jakim alkoholnim pićima uređuje pitanja proizvodnje i prometa alkoholnih pića kao i druga pitanja od značaja za proizvodnju i promet alkoholnih pića. Ipak, ovaj Zakon ne propisuje zabranu točenja alkoholnih pića licima mlađim od 18 godina, niti sadrži odredbe kojim bi se ograničilo reklamiranje alkoholnih pića.

Zakonom o vinu iz 2007. godine, vino je bilo definisano kao poljoprivredno-prehrambeni proizvod, što je izazivalo neodumice u pogledu primjene zakonske zabrane točenja vina maloljetnicima i oglašavanja u medijima. Ipak, novim Zakonom o vinu, članom 4, propisano je da je “vino proizvod dobijen isključivo potpunom ili djelimičnom alkoholnom fermentacijom izmuljanog

ili cijelog svježeg grožđa ili šire.” Takođe, propisano je da vino treba da ima stvarnu alkoholnu jačinu od najmanje 8,5 % vol., ukoliko je proizvedeno od grožđa ubranog u drugim vinogradarskim zonama, odnosno, ima ukupnu alkoholnu jačinu najviše 15 % vol, čime jevino eksplicitno kategorisano kao alkoholno piće.

Zakonom o unutrašnjoj trgovini, u članu 4, propisano je da se trgovina obavlja slobodno i pod jednakim uslovima na tržištu u skladu sa zakonom, ratifikovanim međunarodnim ugovorima i dobrim poslovnim običajima, na način kojim se ne nanosi šteta drugim trgovcima, potrošačima ili opštim interesima. **Zakonom o zaštiti potrošača**, u članu 29, propisuje se zabrana oglašavanja kojim se ugrožavaju zdravlje, psihički ili moralni razvoj maloljetnih lica. Međutim, iako se prodaja alkoholnih pića maloljetnicima može okarakterisati kao “trgovina kojom se nanosi šteta potrošačima ili opštim interesima”, ni jedan od navedenih zakona eksplicitno ne propisuje ograničenja u pogledu trgovine alkoholom, kojau svojim zakonodavstvima prepoznaju mnoge države iz okruženja, kako države EU tako i države kandidatkinje za članstvo u EU.

Zakon o javnom redu i miru, u članu 25 propisuje sljedeće: “Pravno lice koje prodaje ili omogućava korišćenje alkoholnog pića licu koje nije navršilo 18 godina ili licu koje je očigledno pod dejstvom alkohola, odnosno očigledno mentalno oboljelom licu, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 500 eura do 5.000 eura. Preduzetnik koji učini prekršaj kazniće se novčanom kaznom od 300 eura do 2.000 eura, dok će se odgovorno lice u pravnom licu koje učini ovaj prekršaj kazniti novčanom kaznom od 300 eura do 1.500 eura.” Za fizičko lice je propisana novčana kazna od 250 eura do 1.000 eura.

Zakonom o inspekcijском nadzoru se uređuju načela inspekcijского nadzora, kao i način i postupak vršenja inspekcijского nadzora, obaveze i ovlašćenja inspektora, te druga pitanja od značaja za vršenje inspekcijского nadzora. Radi otklanjanja utvrđenih nepravilnosti, inspektor je ovlašćen i obavezan da subjektu nadzora ukaže na utvrđene nepravilnosti i odredi rok za njihovo otklanjanje; naredi preduzimanje odgovarajućih mjera i radnji u roku koji odredi; privremeno zabrani vršenje djelatnosti i drugih radnji; privremeno oduzme predmete ili sredstva kojima je učinjeno neko kažnjivo djelo, do okončanja tog postupka; izriče novčane kazne i izdaje prekršajne naloge, kao i da podnosi krivične prijave (čl. 14). Navedene mjere i radnje traju dok se ne otklone nepravilnosti, odnosno dok traju okolnosti zbog kojih su izrečene (čl. 16, st.2). Subjekt nadzora je obavezan je da inspektoru omogućí nesmetano vršenje inspekcijского nadzora, da daje obavještenja i stavlja na uvid isprave, odnosno podatke koji su potrebni za vršenje nadzora (čl. 21, st. 1 i 2).

U pogledu ograničenja reklamiranja alkoholnih pića, **Zakon o elektronskim medijima** u članu 85 propisuje da komercijalne audiovizuelne komunikacije koje promovíšu alkoholna pića ne smiju biti usmjerene na maloljetnike i ne smiju podsticati konzumiranje takvih pića. Članom 91 istog Zakona je propisano da se oglašavanjem i telešopingom alkoholnih pića ne smije stvarati utisak da

se upotrebom alkohola može poboljšati fizičko stanje ili vožnja, socijalni ili seksualni uspjeh, niti da upotreba alkohola ima stimulatívno dejstvo sredstva za rješavanje ličnih problema. Oglašavanje alkoholnih pića ne smije da podstíče neumjereno konzumiranje alkohola ili uzdržavanje ili neumjerenost u negativnom smislu. Zakonom se, takođe, propisuje kaznena odredba po kojoj će se novčanom kaznom od 500 eura do 6.000 eura kazniti za prekršaj pravno lice ako emituje oglašavanje ili telešoping alkoholnih pića suprotno članu 91 Zakona.

Zakon o elektronskim medijima je, u pogledu odredbi koje se odnose naograničenja prilikom reklamiranja alkoholnih pića usaglašen sa **Zakonom o potvrđivanju Evropske konvencije o prekograničnoj televiziji**, gdje se u članu 15 Zakona propisuju gorenavedena pravila oglašavanja i telešopinga alkoholnih pića. Zakon, takođe, propisuje rezervu po kojoj država Crna Gora može izjaviti da zadržava pravo da se, u mjeri u kojoj odredbe navedene Konvencije nisu u skladu sa njenim unutrašnjim pravom, usprotivi reemitovanju programskih usluga koje sadrže reklamne oglase za alkoholna pića na svojoj teritoriji.

Pravilnikom o komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama, u članu 7, zabranjuje se prikazivanje maloljetnika u vulgarnim, nasilnim i situacijama opasnim po njihov psihofizički razvoj i život (uključujući scene u kojima maloljetnici konzumiraju alkohol, duvan i druge štetne supstance) u komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama. Članom 33 Pravilnika se propisuje da “komercijalne audiovizuelne komunikacije koje promovišu alkoholna pića ne smiju biti usmjerene na maloljetnike i ne smiju podsticati konzumiranje takvih pića.” Takođe se zabranjuje “oglašavanje i telešoping alkoholnih pića, uključujući i svako isticanje robne marke i druge oznake, u radio i televizijskim programima za maloljetnike”. Članom 64 Pravilnika predviđa se da programi za maloljetnike, programi sa tematikom automobilizma ili programi namijenjeni vozačima motornih vozila ne smiju biti sponzorísani od strane proizvođača alkoholnih pića.

Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima, u članu 6, propisana je zabrana elektronskim medijima da emituju programske sadržaje kojima se na bilo koji način predstavlja, ohrabruje ili opravdava zloupotreba alkohola, droga i psihoaktivnih suspstanci kao prihvatljivo ponašanje.

Krivičnim Zakonikom, u članu 68 je određeno da sud može učiniocu krivičnog djela izreći jednu ili više mjera bezbjednosti koje uključuju obavezno liječenje narkomana, obavezno liječenje alkoholičara, zabrana vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti, zabrana upravljanja motornim vozilom. Takođe, **Zakonom o izvršenju kazne zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti** članom 147, određeno je da će podzakonskim aktom bliže urediti način izvršenja mjere bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara i mjere bezbjednosti obavezno liječenje narkomana.

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku članom 12 propisuju se vrste vaspitnih naloga koje se mogu primijeniti prema maloljetnim licima u krivičnom postupku, uključujući podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkohola ili droge. Sud maloljetniku može izreći jednu ili više posebnih vaspitnih mjera, ako ocijeni da je odgovarajućim zahtjevima ili zabranama potrebno uticati na maloljetnika i njegovo ponašanje, uključujući i odgovarajući postupak odvikavanja od zavisnosti izazvane upotrebom alkohola ili droga.

Za izradu Programa polazna osnova je i **Ekspoze predsjednika Vlade Crne Gore**, u kome je poseban fokus stavljen na zdravstvo posvećeno pacijentu i usmjereno na borbu sa svim zdravstvenim izazovima, mjere socijalne zaštite i zaštitu ranjivih kategorija stanovništva. **Programom rada Vlade Crne Gore za 2021. godinu** za IV kvartal predviđena je izrada Programa za za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori, kojim će se dati prioritarna područja akcije i preporuke za neophodne strateške odluke i mjere koje treba primijeniti na svim nivoima, uzimajući pri tome specifične kulturološke okolnosti i prioritete javnog zdravstva, te raspoložive kapacitete i resurse.

b) Strateški okvir

Program za prevenciju i kontrolu hroničnih nezaraznih bolesti za period 2019 – 2021. godine, sa ciljem smanjenja obolijevanja i izbjegavanja prijevremene smrtnosti, prepoznaje pretjeranu upotrebu alkohola kao jedan od ključnih, ali preventibilnih faktora rizika za hronične nezarazne bolesti. Za postizanje operativnog cilja 2 iz programa: *Promocija zdravlja – zastupanje za zdravlje i uključivanje zajednice u cilju eliminacije ili smanjenja izloženosti bihevioralnim faktorima rizika*, planirana je aktivnost 2.5 Saradnja sa komisijama koje prate akcione planove iz oblasti prevencije i kontrole pušenja, štetne upotrebe alkohola, nezdrave ishrane i dr. Ova aktivnost jasno ukazuje na neophodnost formiranja Komisije za alkohol, koja je i planirana. Takođe, u operativnom cilju 3. *Zakonska regulativa – priprema izmjena i dopuna*, planirana je aktivnost 3.2 Iniciranje izmjena i dopuna relevantnih zakonskih regulativa u cilju ograničenja reklamiranja proizvoda koji predstavljaju rizik po zdravlje (duvan, alkohol, gazirana pića i drugi proizvodi čija upotreba može štetiti zdravlju, mjere politike za smanjenje trans-masti u hrani), što podržava i ovaj dokument.

Strategija zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2019 - 2021 u analizi stanja i aktivnostima akcionih planova prepoznaje i targetira probleme povezane sa upotrebom alkohola u Crnoj Gori. U svom strateškom cilju 1. *Intenzivirati aktivnosti u cilju promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja sa posebnim naglaskom na najranjivije grupe i one koji su najviše izloženi riziku* preporučene aktivnosti su "Intenzivno raditi na smanjivanju mogućnosti doživljavanja negativnih iskustava tokom djetinjstva (kao što su zlostavljanje, zanemarivanje, nasilje i izloženost zloupotrebi droga i alkohola) kroz podizanje svijesti, poboljšano

prepoznavanje i osiguranje ranih intervencija “. U cilju 2. *Uspostaviti i razviti pristupačne, sigurne i efektivne službe zaštite mentalnog zdravlja, u skladu sa potrebama zajednice, koje ispunjavaju psihičke, fizičke i socijalne potrebe i očekivanja osoba sa problemima mentalnog zdravlja i njihovih porodica*, kao aktivnost je planirana *Implementacija programa skrininga alkoholizma u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (od strane ljekara edukovanih za skrining alkoholizma u prethodnom periodu)*. Iz Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori za 2020. godinu saznajemo da ova aktivnost nije realizovana. U Izvještaju se preporučuje planiranje ove aktivnosti novim planovima. Novi Akcioni plan za ovu strategiju je usvojen nekoliko mjeseci prije ovog starteškog dokumenta i aktivnost sprovođenja skrininga alkoholizma nije planirana, već se ista planirala uvrstiti u ovaj dokument koji se posebno bavi temom alkohola.

Nacionalna strategija za mlade za period od 2017 – 2021. godine predstavlja okvirnu politiku države prema mladima kojom se utvrđuju dugoročni ciljevi, mjere i aktivnosti, kao i nadležnosti subjekata omladinske politike. Strategija u nekoliko segmenata i operativnih mjera naglašava potrebu za kreiranjem zdravog i sigurnog okruženja za mlade, kao i važnost prevencije alkoholizma među mladima, kroz različite vidove informativnih kampanja i omladinski rad, i to u operativnom cilju D: *Mladi imaju pristup adekvatnom sistemu podrške za prelazak u odraslo doba i samorealizaciju, samosvjesni su, inovativni, pokazuju inicijativu i prihvataju različitosti*, sa ključnim indikatorom: Upotreba alkohola među maloljetnicima

Dalje, korišćene su i preporuke iz dokumenta „**Nacionalna strategija održivog razvoja (NSOR 2030)**“, vezane za ostvarivanje Cilja održivog razvoja 3: „Obezbijediti zdrave živote i promovisati dobrobit za sve ljude u svim uzrastima“ kao i strateškog cilja *1.2 UNAPRIJEDITI ZDRAVLJE GRAĐANA U SVIM UZRASTIMA I SMANJITI NEJEDNAKOSTI U ZDRAVLJU*, kroz mjeru *1.2.2 Povećati fokus na promociju zdravog života, prevenciju i kontrolu bolesti SDG 3* (indikator: *SDG 3.5.1 Obuhvat tretmanskih intervencija (farmakološke, psihosocijalne i rehabilitacione i postintervencione usluge) za poremećaje upotrebe supstanci*, i *SDG 3.5.2: Štetno korišćenje alkohola, određeno prema nacionalnom kontekstu kao konzumiranje alkohola po glavi stanovnika (u starosnoj dobi od 15 godina i stariji) u roku od jedne kalendarske godine u litrima čistog alkohola*). Ciljni ishod je *Smanjena štetna upotreba alkohola*, što je u liniji i sa ciljevima ovog Programa.

U dokumentu **Pravci razvoja Crne Gore 2018-2021** kao jedan od glavnih ciljeva koji se odnose na Inkluzivni rast je iz oblasti Zdravstva, sa predloženim mjerama koje u fokusu imaju očuvanje i unapređenje zdravlja, unapređenje organizacije i funkcionisanja sistema zdravstvene zaštite. Predložene mjere su: prevencija i kontrola hroničnih nezaraznih bolesti, a alkoholizam je dio te kategorije.

Ovaj Program u liniji je i sa **Programom ekonomskih reformi za Crnu Gori 2021-2023. godina** u kojem se u *dijelu 4. Fiskalni okvir* ističe da se u narednom srednjoročnom periodu očekuje oporavak naplate javnih prihoda pod uticajem i od povećanja akciza u cilju suzbijanja negativnih

efekata koje upotreba duvanskih proizvoda, alkoholnih pića i proizvoda sa dodatkom šećera imaju na zdravlje građana, potrebe daljeg uslaglašavanja visine akcize na cigarete sa zahtjevima pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i povećanja javnih prihoda. Povećanje akciza za alkohol preporaznato je i u ovom dokumentu kao jedna od aktivnosti koja itekako može doprinijeti prevenciji štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja.

Pregled evropske regulative/standarda u oblasti suzbijanja zloupotrebe alkohola

UN Konvencija o pravima djeteta propisuje, u članu 33 koji se odnosi na zloupotrebu štetnih supstanci, obavezu država članica da “preduzimaju sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mjere za zaštitu djece od nelegalne upotrebe opojnih droga i psihotropnih supstanci, kako je definisano odgovarajućim međunarodnim ugovorima.”

Globalna strategija koje se bavi smanjenjem štetne upotrebe alkohola (WHO, 2010a) predlaže razvoj politika i intervencija na nivou zajednice, kao što je mobilizacija zajednica, a sa ciljem sprečavanja prodaje alkohola i konzumacije od strane maloljetnih lica, čime bi se razvilo i podržalo sigurno okruženje bez alkohola, posebno za mlade i druge grupe u riziku. Takođe, globalna strategija prepoznaje potrebu razvijanja programa podrške na lokalnom nivou, kao i praktičnih politika za rizične grupe kao što su mladi, nezaposlena lica i drugi. Kao poseban problem prepoznata je proizvodnja i distribucija nedozvoljenih i tzv. neformalnih pića koja se nerijetko prodaju na različitim događajima u lokalnim zajednicama, kao što su sportski događaji i lokalni festivali.

Priručnik Svjetske zdravstvene organizacije za aktivnosti na smanjenju štetnih posljedica povezanih sa upotrebom alkohola pruža smjernice za kreiranje djelotvornih akcionih planova vezanih za smanjenje štetnih posljedica alkohola i odnosi se na 10 oblasti djelovanja: određivanje cijene alkohola, dostupnost, marketing, nezakonita proizvodnja alkohola, vožnja pod dejstvom alkohola, okruženja podsticajno za upotrebu alkohola, intervencije u zdravstvu, podizanje svijesti javnosti, djelovanje zajednice, ponašanje u radnom okruženju, te praćenje i procjena štetnih posljedica upotrebe alkohola.

Evropski Savjet je usvojio **Preporuke koje se fokusiraju na konzumiranje alkohola od strane mladih, posebno djece i adolescenata**, 2001/458/EC (OJ L 161, 16.6.2001, p. 38), kao i set zaključaka koji poziva na sveobuhvatnu strategiju za smanjenje štete uzrokovane konzumiranjem alkohola (OJ C 175, 20.6.2001.), posebno u odnosu na probleme u ponašanju mladih pod uticajem alkohola. Ovo je ponovljeno u zaključcima Savjeta 2004. godine, kada je politika koja se odnosi na upotrebu alkohola istaknuta kao prioritet prvog programa akcije Savjeta u oblasti zaštite javnog zdravlja 2003-2008. U oktobru 2006. godine, Evropska komisija je usvojila prvu **"EU strategiju za podršku zemljama članicama u smanjenju štete u vezi sa alkoholom."**

Evropska povelja o alkoholu utvrđuje sljedeće: svi ljudi imaju pravo na porodicu, zajednicu i radni život zaštićen od nezgoda, nasilja i drugih negativnih posljedica potrošnje alkohola; svi ljudi imaju pravo na valjanu i objektivnu obavještenost i obrazovanje, počevši rano u životu, o posljedicama potrošnje alkohola na zdravlje, porodicu i društvo; sva djeca i mlade osobe imaju pravo na odrastanje u jednoj životnoj sredini, zaštićenoj od negativnih posljedica potrošnje alkohola i, za mogući stepen, od reklamiranja alkoholnih pica; svi ljudi sa rizičnom ili štetnom potrošnjom alkohola, i članovi njihovih porodica imaju pravo na pristupačno liječenje i njegu: svi ljudi koji ne žele upotrebljavati alkohol, ili koji to ne mogu iz zdravstvenih ili drugih razloga, imaju pravo na zaštitu od pritisaka da popiju alkoholna pića, i da budu podržani u njihovom ponašanju ne-pijenja.

Evropski akcioni plan za smanjenje štetne upotrebe alkohola 2012-2020 utvrđuje četiri prioritetne oblasti za zemlje članice i proizvođače alkoholnih pića u tim zemljama: zaštita mladih ljudi, djece i nerođene djece; smanjenje broja povreda i smrtnih slučajeva u saobraćajnim nesrećama koje su posljedica konzumiranja alkohola; sprečavanje štetnog dejstva alkohola na odrasle i smanjenje negativnog uticaja konzumiranja alkoholnih pića na radnom mjestu; povećanje svijesti o štetnom i opasnom dejstvu konzumiranja alkohola i razvoj zajedničke baze podataka o ovom problemu na nivou Evropske unije.

Evropska Povelja o participaciji mladih u lokalnom i regionalnom nivou, u dijelu koji se odnosi na socijalnu i zdravstvenu politiku, utvrđuje obavezu lokalnih i regionalnih vlasti, suočenih sa problemima zloupotrebe droga i alkohola među mladim ljudima, da priprema, razvija i promoviše, zajedno sa predstavnicima organizacija mladih, lokalnu informativnu politiku i savjetodavne resurse za mlade ljude pogođene ovim problemom, kao i posebnu politiku obuke za mlade socijalne radnike i dobrovoljce, kao i rukovodioce organizacija koje pripremaju preventivne i rehabilitacione strategije za mlade (st. 21.)

Deklaracija o mentalnom zdravlju za Evropu utvrđuje sljedeće prioritete: Unapređenje mentalnog zdravlja stanovništva u cjelini, uz pomoć mjera koje imaju za cilj razvijanje svijesti, pozitivne promjene za pojedince i porodicu, zajednice, građansko društvo, obrazovanje, radne sredine i vlade i državne službe (8.1.); Posvećivanje pažnje prevenciji suicida i uzrocima i štetnom djelovanju stresa, nasilja, depresije, anksioznosti i zloupotrebe alkohola i drugih supstanci (10.9); Pravljenje planova za poboljšanje roditeljstva, obrazovanja i tolerancije, i za borbu protiv alkoholizma i drugih poremećaja vezanih za zloupotrebu supstanci, protiv nasilja i kriminala (11.5).

II OPIS STANJA

Nacionalna strategija prevencije štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period od 2013 – 2020. godine, sa pratećim Akcionim planovima za period od 2013 – 2014. godine, 2015 -2016. godine, 2017 -2018. godine i 2019 - 2020. godine je

bila prvi crnogorski strateški dokument u oblasti upotrebe alkohola i sa alkoholom povezanim štetnim posljedicama. Cilj ove strategije bio je da kroz niz aktivnosti postepeno formira društvenu svijest o značaju zdravlja, koje se ispoljava u vidu diskursa o zdravlju i rizicima po zdravlje, kao i da obezbijedi podatke o razmjerama štetne upotrebe alkohola među opštom populacijom u Crnoj Gori koji su do sada bili nepoznati zbog nedostatka empirijskih podataka o prevalenciji i obrascima upotrebe alkohola, količini i vrsti alkohola koji se konzumira, percepciji konzumenata, zdravstvenim i drugim posljedicama upotrebe alkohola.

U Završnom izvještaju Nacionalne strategije prevencije štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period 2013 - 2020. godine, iznijet je veliki broj preporuka za naredni strateški dokument u ovoj oblasti. U 2020. godini od 9 operativnih ciljeva sa ukupno 23 aktivnosti - realizovano je 4, djelimično realizovano 7, a nerealizovano je 12 aktivnosti. U 2020. godini, koja je bila godina puna izazova zbog uticaja globalne pandemije uzrokovane korona virusom Covid – 19, većina planiranih aktivnosti tokom godine nije realizovana. Shodno tome, ključna dostignuća po operativnim ciljevima nijesu ostvarena u predviđenoj mjeri.

U daljem tekstu nalazi se opis stanja u oblasti štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja kako na globalnom, tako i na lokalnom nivou.

Na globalnom nivou, štetna upotreba alkohola, sa djelovanjem usmjerenim na promociju zdravih stilova života i smanjenje tereta nezaraznih bolesti, jedan je od prioritarnih javnozdravstvenih izazova. Potrošnja alkohola po glavi stanovnika povećala se u gotovo svim zemljama svijeta, a posljedično se povećao i broj osoba koje pate od bolesti koje nastaju kao posljedica zloupotrebe (5). Prema poslednjim globalnim procjenama SZO, 283 miliona ljudi starijih od 15 godina živi sa poremećajima nastalim kao posledica štetne upotrebe alkohola, što čini 5,1% ukupne odrasle populacije. Zavisnost od alkohola, kao najteži oblik poremećaja, pogađa 2,6% odraslih osoba ili 144 miliona ljudi (1).

Procijenjeno je da u svijetu 237 miliona muškaraca i 46 miliona žena pati od alkoholizma. Najviši broj je zabilježen u Evropi i Americi, a poremećaji uzrokovani konzumacijom alkohola češći su u razvijenim zemljama. Alkohol uzrokuje 3 miliona smrti godišnje (5,3% od ukupnog broja) i gubitak 132,6 miliona (5,1% od ukupnog broja) godina izgubljenih zbog nesposobnosti (Disability-Adjusted Life Years - DALY). Vodeći je faktor rizika za prijevremenu smrtnost i invaliditet među onima u dobi od 15 do 49 godina, čineći 10% svih smrti u ovoj dobnoj grupi (8). Među muškarcima je u 2016. procijenjeno 2,3 miliona smrtnih slučajeva i 106,5 miliona DALY-a koji se mogu pripisati konzumiranju alkohola. Među ženama je procijenjeno 0,7 miliona smrti i 26,1 milion DALY-a koji se mogu pripisati konzumaciji alkohola. Konzumacija alkohola uzrokuje smrt i invalidnost relativno rano u životu. U starosnoj grupi od 20 do 39 godina, 13,5% ukupnih smrtnih slučajeva može se povezati sa upotrebom alkohola (2).

Osim zdravstvenih posljedica, štetna upotreba alkohola uzrokuje značajne socijalne i ekonomske gubitke pojedincima i društvu u cjelini. Ukupna potrošnja alkohola po glavi stanovnika

u svjetskoj populaciji starijoj od 15 godina porasla je sa 5.5 litara čistog alkohola u 2005. godini na 6.4 litra u 2010. godini i na tom nivou bila je u 2016. godini. Najviši nivo konzumiranja alkohola po glavi stanovnika zabilježen je u zemljama Evropske regije SZO. I pored ovakvih podataka, uprkos dokazima o rizicima po zdravlje koje nosi, prognoze ukazuju na to da će globalna konzumacija alkohola u narednih deset godina još više porasti. Do 2025. godine očekuje se porast ukupne konzumacije alkohola po glavi stanovnika kod osoba starijih od 15 godina na 7.0 litara 2025. godine, osim ako se ne zaustave i preokrenu povećani trendovi potrošnje alkohola u pojedinim regijama (9).

S druge strane, jedna četvrtina (25,5%) od ukupno konzumiranog alkohola u svijetu je u formi neregistrovanog alkohola (alkohol koji se ne obračunava u nacionalnim službenim statistikama o oporezivanju ili prodaji alkohola jer se obično proizvodi, distribuira i prodaje izvan formalnih kanala pod vladinom kontrolom). Širom svijeta 44,8% ukupno registrovanog alkohola konzumira se u obliku žestokih alkohola i pića. Drugo najčešće konzumirano alkoholno piće je pivo (34,3%), a zatim vino (11,7%). Od 2010. godine zapažaju se samo manje promjene u preferencijama pića, a najveće promjene su se dogodile u Evropi, gdje se udio ukupno zabilježene potrošnje alkoholnih pića smanjio za 3%, dok je udio vina i piva porastao. Učestalost teškog epizodnog pijenja koje SZO definiše kao proporciju odraslih (15+ godina) koji popiju najmanje 60 grama ili više čistog alkohola u najmanje jednoj prilici u prethodnih 30 dana, globalno se smanjila sa 22,6% u 2000. na 18,2% u 2016. godini u ukupnoj populaciji, ali je i dalje visoko zastupljena među osobama koje piju, posebno u dijelovima istočne Evrope i nekim subsaharskim afričkim zemljama (preko 60% među onima koji su pili alkoholna pića u prethodnih 12 mjeseci) (9).

Na globalnom nivou i u svim regijama SZO učestalost teškog epizodnog pijenja je manja kod adolescenata (15-19 godina) nego u ukupnoj populaciji, ali dostiže vrhunac u dobi od 20 - 24 godine kada postaje veća nego u ukupnoj populaciji. Učestalost teškog epizodnog pijenja je naročito visoka među muškarcima. Ekonomsko bogatstvo zemalja povezano je sa većom konzumacijom alkohola i većom učestalošću pijenja u prethodnih 12 mjeseci u svim regijama SZO. Učestalost teškog epizodnog pijenja među onima koji su pili u tom periodu prilično je jednaka u većini regija u zemljama sa višim i nižim dohotkom, osim u afričkoj regiji SZO gdje je veća u zemljama sa nižim dohotkom. U evropskoj regiji SZO situacija je obrnuta, niža je u zemljama sa niskim dohotkom nego u onim sa visokim dohotkom (9).

U Crnoj Gori, prema podacima Istraživanja o kvalitetu života, životnim stilovima i zdravstvenim rizicima stanovnika Crne Gore koje je sproveo Institut za javno zdravlje 2017. godine, u populaciji uzrasta od 15 do 64 godine starosti više od 60% stanovnika je barem jedanput u poslednjih 12 meseci konzumiralo alkoholno piće. Ne postoji značajna razlika prema polu u prevalenci onih koji su ikad u životu konzumirali alkohol (63,6% odraslih muškaraca u odnosu na 63,4% odraslih žena, što je gotovo identičan procenat).

Većina konzumenata alkohola, u sve tri posmatrane dobne grupe – svi odrasli (15-64), mladi odrasli (15–34) i mladi (15–24) pije alkohol jednom mjesečno ili rjeđe. Među mladim odraslim

osobama (15 do 34 godine) 65,2% prijavilo je upotrebu alkohola ikad u životu, dok je 54,2% upotrebljavalo alkohol u prethodnih godinu dana. Procenat mladih (od 15 do 24 godine) koji su probali alkohol barem jednom u životu iznosi 58,8%, dok je 51,2% koristilo alkohol u prethodnih godinu dana (6).

Pokazalo se da jedan od stotinu odraslih konzumenata alkohola popije pet ili više pića zaredom u istoj prilici gotovo svakodnevno, sa jednakim proporcijama u odrasloj populaciji oba pola, a najmanje jednom sedmično 4,3% odraslih (3,8% muškaraca i 4,8% žena). Po ovakvom obrascu najmanje jednom mjesečno pije 13% odraslih muškaraca i 10,8% odraslih žena, a oko trećine Jedna trećina (32,6%) mladih odraslih (15 do 34 godine) rjeđe od jednom mjesečno konzumirala je pet ili više pića u jednoj prilici, a više od jedan u dvadeset bar jednom sedmično ili svakodnevno. Mladi su pili ekscesivno u sličnom procentu kao i mladi odrasli - nešto više od trećine rjeđe od jednom mjesečno, 15% najmanje jednom u mjesecu, dok 4,5% najmanje jednom sedmično, a 0,5% dnevno ili skoro svakodnevno (6).

Evropsko istraživanje o upotrebi psihoaktivnih supstanci i nehemijskih sredstava zavisnosti među mladima u Crnoj Gori (ESPAD 2019) pokazalo je da većina (70%) djece uzrasta 16 godina smatra da je alkohol u Crnoj Gori lako dostupan, uz jednaki udio dječaka i djevojčica (po 79%). Pivo je alkoholno piće koje najveći procenat - gotovo tri četvrtine šesnaestogodišnjaka u Crnoj Gori, kako dječaka, tako i djevojčica, doživljava lako dostupnim. Nakon piva slijedi vino, koje dvije trećine učenika doživljava lako dostupnim, bez razlike među polovima (9).

Kada je u pitanju percepcija rizika povezanog sa konzumacijom alkoholnih pića svaki peti dječak i više nego svaka deseta djevojčica smatraju da ne nanose štetu ni sebi ni drugima ako svakog dana popiju jedno ili dva pića. Percepcija pijenja četiri ili pet pića je nešto ozbiljnija, odnosno, čini se da ova dodata količina pića čini značajnu razliku u percepciji rizika. Tako, ako popiju četiri ili pet pića skoro svakog dana, ljudi time ne čine rizik da sebi nanesu štetu – smatra duplo manje učenika - svaki deseti dječak i više nego svaka dvadeseta djevojčica, odnosno na ukupnom nivou uzorka manje od 1 od 10 ispitanika (7%). Rizik od ovakvog obrasca redovnog svakodnevnog pijenja kao „blagi“ percipira skoro desetina učenika (8%) – odnosno 7% djevojčica i 9% dječaka. Svaki drugi učenik smatra da ovakav obrazac pijenja nosi „veliki rizik“ po osobu koja ga upražnjava – gotovo šest od deset djevojčica i četiri od deset dječaka (9).

Kada je u pitanju opijanje vikendom, odnosno konzumiranje pet pića zaredom u jednoj prilici skoro svakog vikenda, percepcija rizika od pijenja je gotovo identična prethodnom primjeru. Skoro svaki peti dječak rizik od ovakvog obrasca pijenja smatra nepostojećim ili „blagim“. Djevojčice nešto ozbiljnije procjenjuju rizik, pa 12% njih smatra da je rizik blag ili da ga nema. Na ukupnom nivou, skoro 2 od deset učenika ne smatra da je ovakav obrazac pijenja rizičnim (9).

Ovi podaci su vrlo indikativni za zaključak da i dalje postoji znatno izražena potreba za implementacijom edukativnih i preventivnih programa o alkoholu kao najčešće korišćenoj legalnoj drogi mladih, ne samo u okviru obrazovnog sistema još od najranijih razreda, već i u

okviru lokalnih zajednica, pa i šire. Neki od ključnih i neizostavnih aspekata ovih programa trebalo bi da budu ciljano usmjereni na razbijanje normativnih uvjerenja mladih o sveprisutnoj konzumaciji alkohola kod vršnjaka; percepcije alkohola kao svojevrsnog socijalnog imperativa i neizostavnog činioca dobre zabave („no booze no party“); kao i duboko ukorijenjenih socioloških (i genetskih) predrasuda, iskrivljenih uvjerenja i mitova o alkoholu i njegovoj konzumaciji (9). Stoga Program pristupa multisektoriski i daje ulogu i važnost brojnim akterima u rješavanju gore navedenih problema – počev od Uprave policije, ugostitelja i prehrambenih trgovaca, do zdravstvenih radnika. Svaki subjekt iz svog domena itekako može doprinijeti prevenciji štetne upotrebe alkohola.

Više od trećine učenika (38%) prijavila je upotrebu alkohola u dobi od 13 godina ili u mlađem uzrastu. Jedan od dvadeset učenika doživio je pijanstvo u ranoj dobi, 13 godina ili mlađi, dok se svaki četvrti učenik bar jednom napio do svoje šesnaeste godine. Gotovo osam od deset (77%) učenika u Crnoj Gori konzumiralo je alkohol bar jednom do svoje šesnaeste godine (81% dječaka i 74% djevojčica). U prethodnih 12 mjeseci, alkohol je konzumiralo više od šest među deset učenika (63%), među njima više dječaka nego djevojčica (68% naspram 57%), dok je u prethodnom mjesecu alcohol konzumiralo oko četiri od deset (38%) učenika - 44% dječaka, 33% djevojčica (9).

Nijesu svi pili alkohol sa jednakom učestalošću, a razlike postoje i u broju popijenih pića. Posebno je zabrinjavajuće da je alkohol do svoje šesnaeste godine, više od deset puta konzumiralo 43% dječaka i 29% djevojčica – ukupno 36% učenika, dakle gotovo četiri od deset učenika. Prevalenca konzumacije alkohola u prethodnih 12 mjeseci, koja se smatra najrealnijom mjerom redovne upotrebe alkohola, pokazuje da je 68% dječaka i 57% djevojčica konzumiralo alkohol u ovom periodu. Jedanaest je procenata više djevojčica među onima koji nijesu konzumirali alkohol u ovom periodu. Dječaci su tri puta češće nego djevojčice pili alkohol 40 i više puta u prethodnih godinu dana (9).

„Binge drinking“ – pije 5 ili više pića u jednoj prilici, predstavlja indikator hazardne upotrebe alkohola, odnosno, ukazuje na opasni obrazac pijenja, kada osoba konzumira alkohol sa namjerom da se u što kraćem vremenskom roku opije, odnosno osjeti efekte alkohola na promjenu stanja svijesti. Više od četvrtine učenika (28%) pilo je 5 ili više pića u jednoj prilici u toku prethodnih mjesec dana. Među njima, 18% je to činilo jednom ili dva puta, dok je svaki deseti učenik to činio češće od tri puta, a svaki pedeseti češće nego jednom u tri dana, odnosno deset i više puta u prethodnih mjesec dana, što nam ukazuje da je ekscesivno pijenje vrlo uobičajen način konzumacije alkohola među mladima (9).

Kada je u pitanju opijanje alkoholom, svaki četvrti učenik se opio bar jednom do svoje šesnaeste godine. Gotovo dva od deset učenika opijalo se u toku prethodnih 12 mjeseci, dok je u prethodnih 30 dana ovo iskustvo imao jedan od deset učenika. Posmatrano po polovima, gotovo svaki treći dječak imao je do svoje šesnaeste godine iskustvo opijanja alkoholom, gotovo svaki četvrti u prethodnih godinu dana, i svaki deseti u prethodnih 30 dana. Što se tiče djevojčica, kod njih je

opijanje manje prevalentno, pa je nekad u životu ovaj stepen intoksikacije alkoholom iskusilo skoro 2 od 10 djevojčica, u prethodnih godinu dana više nego jedna od deset, a u prethodnih 30 dana jedna od dvadeset djevojčica (9).

Najčešći razlozi za konzumaciju alkohola kod mladih u Crnoj Gori su pozitivna socijalna očekivanja. Skoro svaki četvrti učenik (23%) smatra da su proslave i žurke bolje uz alkohol koji im pomaže da se bolje provedu i druženja sa prijateljima čini zabavnijim (9).

Zdravstveni sistem pruža zdravstvenu zaštitu osobama koje zloupotrebljavaju alkohol i osobama kojima je potrebno pružanje hitne medicinske pomoći usled intoksikacije alkoholom. Međutim, prepoznato je da **nedostaje dalje praćenje, postupanje i briga o ovim osobama, naročito maloljetnicima, u cilju prevencije dalje zloupotrebe alkohola**. Izrada Protokola o postupanju nakon detekcije intoksikacije alkoholom za službe hitne pomoći prepoznaje se kao značajan iskorak, što je i planirano ovim Programom. Takođe, prepoznato je da je **potrebno uložiti dodatne napore i unaprijediti podršku osobama nakon otpusta iz ustanova za liječenje**. Uočeno je da pacijenti budu prepušteni sami sebi i staroj sredini, ukoliko nemaju podršku porodice. Stoga se preporučuje dodjeljivanje socijalnog radnika zavisniku od alkohola nakon institucionalnog tretmana koji bi istog pratio i pružao pomoć iz domena svoje nadležnosti. S druge strane, **ne postoje programi koji pružaju podršku liječenim zavisnicima prilikom zapošljavanja ili moguće prekvalifikacije** radi bolje resocijalizacije i prevencije recidiva, na šta je posebno potrebno obratiti pažnju u narednom periodu.

U Završnom izvještaju Nacionalne strategije prevencije štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period 2013 - 2020. godine ističe se da **analiza regulative u oblasti upotrebe alkohola, sa podacima o upotrebi alkohola sa rezultatima štetnog uticaja na zdravlje populacije, te pripremljene smjernice za dalje djelovanje, nijesu urađene**, pa je isto potrebno planirati novim dokumentom. Takođe, Izvještaj informiše da u prethodnom periodu **nijesu izrađena i distribuirana upozorenja o zdravstvenim posljedicama konzumiranja nelegalnog alkohola**, iako je napravljen određeni pomak u izmjeni zakonske regulative, posebno u Zakonu o jakim alkoholnim pićima i Zakonu o bezbjednosti hrane u kojima su definisani uslove proizvodnje alkohola. Međutim, ističe se da je u praksi ovakav sistem teško realizovati iz razloga što **nema dovoljno inspektora na terenu koji bi pratili nelegalnu proizvodnju i prodaju**, samim tim nedostaju podaci koji bi dali jasan prikaz ove oblasti i na osnovu kojih bi bile date smjernice za dalje postupanje. Što se tiče samih izazova u sprovođenju aktivnosti iz prethodne strategije preporuka je da se naročita pažnja mora posvetiti smanjenju štete povezane sa upotrebom alkohola kod osoba koje same ne piju alkohol ali koje pripadaju okruženju osobe koja pije; potom populacijama koje su pod pojačanim rizikom od štetne upotrebe alkohola kao što su djeca, adolescenti, žene u fertilnom periodu, trudnice i dojilje, i drugim grupama nepovoljnog socio-ekonomskog položaja.

U prethodnom periodu, iako je planiran, **nije napravljen održivi sistem registracije i praćenja mordibiditeta uzokovanih alkoholom**. Zbog uticaja epidemije korona virusa Covid – 19 u 2020. godini značajno je smanjen i broj edukacija kadra na primarnom nivou zdravstvene zaštite.

Takođe, iz Izvještaja o sprovođenju prethodnog dokumenta saznajemo da **nijesu unaprijeđeni uslovi za hospitalni tretman žena zavisnica** oslobađanjem bolničkih kreveta u psihijatrijskoj bolnici, izmještanjem socijalnih pacijenata i pacijenata iz ZIKS- a u odgovarajuće institucije. Izazov u realizaciji ove aktivnosti je i okolnost da Specijalna bolnica za psihijatriju “Dobrota” nema dovoljno smještajnih kapaciteta, samim tim nema dovoljno uslova za hospitalni tretman ovih pacijenata. U narednom periodu preporučuje se da je potrebno stvoriti uslove u vidu obezbjeđivanja smještajnih kapaciteta za žene zavisnice, ali i generalno. Isto tako, potrebno je i afirmisati sve opštine Crne Gore da učestvuju u troškovima tretmana u Javnoj ustanovi za rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci “Kakaricka gora”, kako bi tretman bio dostupniji i moguć pacijentima iz svih opština, a i kako bi ova ustanova iskoristila svoje kapacitete, a time se i smanjio teret preopterećenih institucija. Tretman u ovoj ustanovi za korisnike nije besplatan što predstavlja jedan od uzroka što se neki **pacijenti ne odlučuju za rješavanje problema sa alkoholom u ovoj ustanovi.**

Jedan od prepoznatih problema jeste i **nedovoljno sprovođenje detekcije osoba sa problemom zloupotrebe alkohola.** U Izvještaju o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori za 2020. godinu izvještava se da je u saradnji sa Ministarstvom zdravlja i kancelarijom SZO u Crnoj Gori 2014. godine izvršena edukacija svih izabranih ljekara u primarnoj zdravstvenoj zaštiti na temu sprovođenja skrininga za alkoholizam. U postojećem informacionom sistemu primarne zdravstvene zaštite izabrani ljekari u dijelu predviđenom za skrininge imaju i skrining za alkoholizam. Preporuka u Izvještaju je da, obzirom da su izabrani ljekari edukovani i da u informacionom sistemu postoji ovaj skrining, neophodno uložiti napore da izabrani ljekari počnu realizaciju ovih aktivnosti. Isto tako, **potrebno je ojačati zdravstveni sektor u procesu podrške osobama sa problemom zloupotrebe alkohola i članovima njihovih porodica,** prije svega početi sa punom implemetacijom skrininga alkoholizma, ali i edukacijom zdravstvenih radnika o problemu alkoholizma ali i posebnim programima za pomoć i podršku i sprovoditi grupne tretmane kako za pacijente, tako i članove porodice. Uloga zdravstvenih radnika na primarnom nivou veoma je velika i značajna, a do sada se čini da nije dovoljno prepoznata sa njihove strane i da se ovom temom nijesu bavili u obimu u kom je potrebno.

Osim uloge zdravstvenog sistema, veoma je značajna i uloga policije i inspekcije u prevenciji štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja. Ova dva sektora su do sada ulagali napore u sprovođenju različitih aktivnosti, naročito policija koja je osim kontrola, sprovodila i edukativne radionice sa mladima i kampanje za javnost. Međutim, zbog epidemije korona virusa Covid – 19, u 2020. godini bilo je manje upućivanja na kratke savjetodavne intervencije za povratnike u izvršenju saobraćajnih prekršaja pod dejstvom alkohola, zato što je zbog aktuelnih mjera u cilju kontrole i prevencije suzbijanja širenja virusa intezitet saobraćaja bio znatno smanjen, pa je **bilo i manje kontrole na putevima. Stoga je potrebno da policija nastavi i unaprijedi aktivnosti iz svoje nadležnosti i pojača ih, u domenu mogućeg. Takođe, nedovoljan je broj inspeksijskog nadzora nad prodajom i točenjem alkohola maloljetnicima.** Većinom je razlog u tome što je nedovoljan broj inspektora i ovlašćenih lica koja mogu vršiti nadzor. Zato je urgentno potrebno raditi na povećanju kapaciteta inspekcija. Isto tako, Uprava za inspeksijske poslove je već nekoliko godina aktivirala telefonski broj za anonimne prijave nepravilnosti od strane građana. Čini se da građani nijesu dovoljno upoznati sa istim, pa se smatra potrebnim i promocija ovog servisa u cilju jačanja

svijesti građana o odgovornom ponašanju i jačanju njihove uloge u prevenciji štetne upotrebe alkohola, kao i veće informisanosti o ovoj oblasti.

Na osnovu podataka ESPAD istraživanja koji su prikazani u gornjem tekstu, prepoznaje se da i dalje **nedostaje sveobuhvatan i efikasan sistem kontrole nad prodajom alkoholnih pića maloljetnicima u maloprodajnim i ugostiteljskim objektima, i da nedostaju sistemske mjere i preventivni programi usmjereni na ovu problematiku.** Veoma značajnu ulogu u prevenciji štetne upotrebe alkohola kod mladih ima i sektor ugostiteljstva i prehrambene prodaje. Što se tiče zakonske regulative, Zakonom o turizmu i ugostiteljstvu zabranjuje se točenje alkoholnih pića u ugostiteljskim objektima osobama mlađim od 18 godina starosti, dok se Zakonom o javnom redu i miru zabranjuje prodaja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina. Tačan podatak o broju obučenog ugostiteljskog osoblja u prethodnom periodu nije dostavljen Ministarstvu zdravlja, međutim, zakonska obaveza isticanja na vidnom mjestu natpisa o zabrani prodaje, služenja i konzumiranja alkohola maloljetnim licima u prodajnim i ugostiteljskim objektima koja se kontinuirano sprovodi implicira da je ugostiteljsko osoblje upoznato sa zakonskom regulativom u ovoj oblasti. Ipak, **potrebno je sprovesti aktivnosti kojima će se ovaj sektor osnažiti i edukovati sa ciljem nulte tolerancije prodaje alkohola maloljetnicima.**

Program za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period 2023-2024. godine pratiće akcioni planovi u čijoj su izradi uključene sljedeće zainteresovane strane: predstavnici sektora zdravstva, policije, inspeksijskih organa, poljoprivrede, finansija, obrazovanja, pravosuđa, Agencije za elektronske medije, kao i civilnog sektora, a po potrebi mogu biti uključeni i predstavnici udruženja poslodavaca. Problemu štetne upotrebe alkohola i sa njim uzrokovanih poremećaja potreban je multisektorski pristup, zbog čega je neophodna koordinacija kako bi se osiguralo da sve relevantne institucije i svi uključeni sektori i zainteresovane strane budu konsultovane pri donošenju odluka o politici u oblasti alkohola. U tom cilju neophodno je uspostaviti nacionalno koordinirajuće tijelo, poput Komisije za alkohol, koje će biti sastavljeno od iskusnih profesionalaca iz oblasti zdravstva, te iz raznih ministarstava, predstavnika NVO sektora, i drugih partnera, i koje će biti osnovano od strane Ministarstva zdravlja, koje će i predsjedavati ovim tijelom.

Svrha donošenja Programa je značajno smanjiti obolijevanje i smrtnost uzrokovanu štetnim uzimanjem alkohola i druge društvene posljedice koje iz toga proizilaze, te unaprijediti zdravstvene i socijalne ishode za pojedinca, porodicu i zajednicu.

Naročita se pažnja mora posvetiti smanjenju štete povezane sa upotrebom alkohola kod osoba koje same ne piju alkohol ali koje pripadaju okruženju osobe koja pije; potom populacijama koje su pod pojačanim rizikom od štetne upotrebe alkohola kao što su djeca, adolescenti, žene u fertilnom periodu, trudnice i dojilje, i drugim grupama nepovoljnog socioekonomskog položaja.

Izazovi u sprovođenju Programa ogledaju se prije svega u činjenici da aktuelni zdravstveni, kulturni i tržišni trendovi u svijetu nagovještavaju da će štetna upotreba alkohola i dalje predstavljati globalni zdravstveni problem. Raznovrsnost problema povezanih sa uzimanjem alkohola i

neophodnih mjera za smanjenje štetnih posljedica ukazuje na potrebu sprovođenja sveobuhvatnih aktivnosti u različitim područjima, što iziskuje multisektorski pristup i saradnju koju treba ojačati. Dalje, uprkos neospornim dokazima o ozbiljnosti javnozdravstvenih posljedica konzumiranja alkohola, prevencija i smanjenje štetne upotrebe alkohola često nijesu prioritet donosilaca odluka. Pogotovo to može biti izazov u sadašnjem vremenu pandemije izazavane virusom COVID-19. Proizvodnja, distribucija, oglašavanje i prodaja alkohola osiguravaju radna mjesta i omogućavaju značajne prihode privrednim subjektima, samim tim javnozdravstvene mjere koje su usmjerene na smanjenje štetne upotrebe alkohola ocjenjuju se kao suprotstavljene ostalim ciljevima poput slobodnog tržišta i slobodnog izbora potrošača, i percipiraju kao škodljive po ekonomske interese zemlje jer smanjuju državne prihode. Najviše dokaza o djelotvornosti politika u oblasti redukcije štetne upotrebe alkohola potiče iz visoko razvijenih zemalja, shodno tome politiku i intervencije na ovom području na adekvatan način prilagoditi lokalnom kontekstu, te sprovesti odgovarajući monitoring i evaluaciju kako bi se obezbijedila povratna informacija za dalju akciju. Postoje velike praznine u dostupnosti informacija u zemljama u razvoju i srednje razvijenim zemljama, i veoma je važno da se pažnja usmjeri na generisanje i širenje informacija, kako bi se osigurao napredak u ovoj oblasti.

Program za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja sadrži tri programske oblasti, i to:

1. Prevencija;
2. Liječenje/tretman;
3. Nadzor i regulativa.

U nastavku teksta biće opisani problemi, uzroci i posljedice za svaku programsku oblast.

1) PREVENCIJA

PROBLEM	Neblagovremeno identifikovanje osoba koje su u riziku od štetne upotrebe alkohola
UZROK	Nesprovođenje skrininga
POSLJEDICA	Povećanje obolijevanja i smrtnosti od alkohola

PROBLEM	Niska svijest o štetnosti alkohola
UZROK	<ul style="list-style-type: none"> - Nedovoljno informativno edukativnih sadržaja o štetnosti alkohola - Istorijska i kulturološka prihvatljivost - Trendovi u konzumiranju alkohola - Konzumacija alkohola pod uticajem vršnjaka
POSLJEDICA	<ul style="list-style-type: none"> - Visoka prevalenca alkohola u populaciji - Zabluda o pozitivnim efektima alkohola

2) LIJEČENJE / TRETMAN

PROBLEM	Nedostatak održivog sistema registracije i praćenja morbiditeta (obolijevanja) i morbiditeta (smrtnosti) uzrokovanih alkoholom
UZROK	Nepostojanje registra
POSLJEDICA	Nema podataka o morbiditetu (obolijevanju) i morbiditetu (smrtnosti) usljed štetnog konzumiranja alkohola

PROBLEM	Rehabilitacija i resocijalizacija zavisnika nakon bolničkog liječenja
UZROK	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak podrške liječenog zavisnika od alkohola nakon izlaska iz bolnice usljed narušenih porodičnih odnosa, gubitka socijalnih kontakata, povjerenja okoline, prethodnog nasilja - Nedostak smještaja, gubitak posla i nepovoljan materijalni položaj
POSLJEDICA	<ul style="list-style-type: none"> - Ponovno vraćanje na hospitalni tretman ili ostajanje u psihijatrijskoj ustanovi duži vremenski period - Povratak u sredinu u kojoj se nudi i pije alkohol

PROBLEM	Nedostatak smjestajnih kapaciteta za zatvorenike koji boluju od mentalnih poremećaja i poremećaja uzrokovanih upotrebom alkohol
UZROK	Nepostojanje zatvorske bolnice
POSLJEDICA	Preopterećenost Specijalne bolnice „Dobrota“

3) NADZOR I REGULATIVA

PROBLEM	Velika dostupnost alkohola
UZROK	<ul style="list-style-type: none"> - Nekontrolisana prodaja, naročito maloljetnicima u maloprodajnim i ugostiteljskim objektima - Važećim zakonskim rješenjima ograničena ovlašćenja inspektora - Pristupačne cijene alkoholnih pića
POSLJEDICA	<ul style="list-style-type: none"> - Veliki broj osoba koje konzumiraju alkohol, naročito mladih - Opijanje i s tim u vezi namjerno i nenamjerno povređivanje - Saobraćajne nezgode

PROBLEM	Reklamiranje alkoholnih pića
UZROK	Zastupljenost u medijima, sportskim događajima, koncertima, naročito mjestima gdje se okupljaju mladi
POSLJEDICA	<ul style="list-style-type: none"> - Opšta prihvaćenost alkohola - Povećana konzumacija

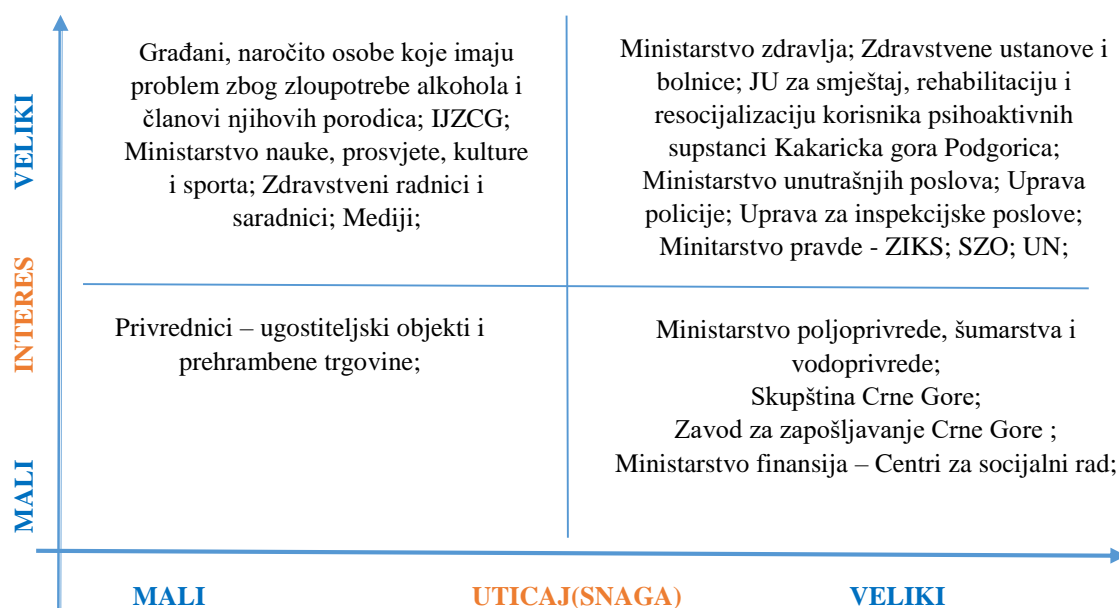
	- Zanemarivanje štete po zdravlje i društvo uopšte koju alkohol uzrokuje
--	--

PROBLEM	Vožnja pod dejstvom alkohola
UZROK	Nedovoljan broj kontrola vozača
POS LJEDICA	Saobraćajne nezgode uzrokovane konzumiranjem alkohola

PROBLEM	Proizvodnja i distribucija nelegalnog alkohola
UZROK	Nedovoljan broj inspektora na terenu
POS LJEDICA	Nekontrolisana konzumacija nelegalnog alkohola Zdravstveni i ekonomski uticaj na stanovništvo i državu

Analiza zainteresovanih starana

Na grafiku ispod prikazana je matrica uticaj (snaga) – interes u analizi zainteresovanih strana (stakeholder-a) koja nam pruža odgovore na to koji su sve akteri bitni i uključeni u sprovođenje strateškog dokumenta u ovoj oblasti politike.

III OPERATIVNI CILJEVI I PRATEĆI INDIKATORI UČINKA

Program za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period 2022.-2024. godine sa Akcionim planom 2022-2023. godine nastao je kao potreba da se unaprijedi stanje u ovoj oblasti. U skladu sa definisanim izazovima koji su navedeni

u Opisu stanja, ovim Programom su definisani operativni ciljevi sa indikatorima učinka i predstavljeni su u Tabeli br. 1.

Tabela br.1: Operativni ciljevi i prateći indikatori učinka

OBLAST PREVENCIJA	
Operativni cilj 1: Podignuta svijest o štetnoj upotrebi alkohola i sa alkoholom povezanih poremećaja	<p><u>Indikator učinka 1:</u> Procenat učesnika u skriningu koji su prošli kroz kratku intervenciju i upućeni u CZMZ i upućeni na dalji hospitalni tretman u odnosu na ukupan broj učesnika obuhvaćenih skriningom</p> <p><u>Indikator učinka 2:</u> Stepen konzumacije alkohola u opštoj populaciji (po polu i starosti)</p> <p><u>Indikator učinka 3:</u> Stepen konzumacije alkohola među mladima (po polu i starosti)</p>
OBLAST LIJEČENJE / TRETMAN	
Operativni cilj 2: Unaprijeđen sistem praćenja i podrške osobama sa problemom zloupotrebe alkohola	<p><u>Indikator učinka 1:</u> Programi psihosocijalne podrške za osobe sa problemom zloupotrebe alkohola i članove njihovih porodica</p> <p><u>Indikator učinka 2:</u> Broj osoba sa problemom zloupotrebe alkohola</p>
OBLAST NADZOR I REGULATIVA	
Operativni cilj 3.1.: Uspostavljen efikasan sistem nadzora nad konzumiranjem i reklamiranjem alkoholnih pića	<u>Indikator učinka 1:</u> Nadzor nad prodajom alkoholnih pića maloljetnicima u ugostiteljskim i maloprodajnim objektima
Operativni cilj 3.2: Unaprijeđena regulativa u oblasti štetnog uticaja alkohola	<u>Indikator učinka 1:</u> Usaglašeni akti sa direktivama EU o audiovizuelnim medijskim uslugama

IV AKTIVNOSTI ZA SPROVOĐENJE OPERATIVNIH CILJEVA

Aktivnosti za sprovođenje operativnih ciljeva podijeljene su i opisane po oblastima i operativnim ciljevima. Nosioци aktivnosti su se opredijelili za sprovođenje određenih aktivnosti za ostvarenje ciljeva iz razloga što se iste nijesu realizovale, ili su djelimično realizovane prethodnim AP, ali napominjemo da je radna grupa za izradu ovog dokumenta neke aktivnosti preformulisala u odnosu na prethodni AP.

1) PREVENCIJA

- Za ostvarivanje Operativnog cilja 1. **Podignuta svijest o štetnoj upotrebi alkohola i sa alkoholom povezanih poremećaja, planirano je sprovođenje sljedećih aktivnosti:**

Planiran je nastavak programa skrininga i kratkih intervencija za osobe sa štetnom i opasnom upotrebom alkohola na nivou primarne zdravstvene zaštite i obezbjeđivanje treninga za zdravstvene radnike za ove intervencije. Ova aktivnost je kao nerealizovana prepoznata u Izveštaju o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2019-2023, za 2020.godinu. Ministarstvo zdravlja je odlučilo da ovu aktivnost delegira i uvrsti u ovaj Program. Glavni cilj ovog Programa bi bio da se putem ranog otkrivanja osoba koje alkohol upotrebljavaju na štetan način utiče na značajno smanjenje učestalosti (incidence i prevalence) zavisnosti od alkohola kao i njegovih teških somatskih i psihičkih komplikacija. Kada govorimo o ranom prepoznavanju zdravstvenog problema kod osoba koje su prividno zdrave, najšire mogućnosti ima primarni nivo zdravstvene zaštite, jer se nalazi na samom „izvoru problema“.

Uloga zdravstvenih službi je, pored prevencije, rane intervencije i tretmana pojedincima i porodicama koje su pod rizikom ili koje su već pogođene poremećajima uzrokovanim upotrebom alkohola i srodnim stanjima, kako bi se izbjegle ozbiljnije komplikacije problema povezanih sa alkoholom, i **informisanje javnosti o javno-zdravstvenim i socijalnim posljedicama štetne upotrebe alkohola**, potom podrška zajednici u nastojanjima usmjerenim na smanjenje štetne upotrebe alkohola, te zastupanje efikasnog društvenog odgovora, pa su te aktivnosti planirane ovim Programom, a sprovodiće ih veliki broj prepoznatih subjekata što je detaljno opisano u AP.

Podaci iz ESPAD istraživanja sprovedenog 2019. godine koji su pokazali da je skoro 40% učenika koristilo alkohol do svoje 13. godine, a svaki dvadeseti učenik je do tog uzrasta doživio pijanstvo, su vrlo indikativni za zaključak da postoji znatno izražena potreba za **implementacijom edukativnih i preventivnih programa o alkoholu kao najčešće korišćenoj legalnoj drogi mladih**, ne samo u okviru obrazovnog sistema još od najranijih razreda, već i u okviru lokalnih zajednica i šire. Stoga su planirane aktivnosti: Savjetodavno-obrazovni rad sa stručnim saradnicima u nastavi i nastavnicima o posljedicama štetnog konzumiranja alkohola; i Kontinuirano sprovođenje programa edukacije roditelja/staratelja o načinu prepoznavanja i prevenciji rizičnog ponašanja djece i mladih.

Dalje, neke aktivnosti se odnose na jačanje javne svijesti o štetnoj upotrebi alkohola pri učestvovanju u saobraćaju, shodno tome Uprava policije će u narednom periodu nastaviti **sprovođenje kampanje “Kad pijem ne vozim”**. U planu je i niz **aktivnosti usmjerenih protiv prekomjerenog konzumiranja alkohola na javnim mjestima, sportskim događajima, kao i programima usmjerenim populacionim grupama pod rizikom**. Uprava policije sprovodiće i **edukaciju učenika** o štetnim posljedicama alkohola po školama, sa fokusom na završne razrede osnovnih škola, i treće razrede srednjih škola.

Velika pažnja mora se posvetiti i konzumaciji nelegalnog alkohola, u cilju edukovanja

javnosti o svim štetnim segmentima konzumacije, pa je planirana. **Izrada i distribucija upozorenja o zdravstvenim posljedicama konzumacije nelegalnog alkohola.** Nelegalan alkohol pogađa kako društvo, tako i ekonomiju, i moraju se uložiti veći napori kako bi se suzbila njegova proizvodnja i nekontrolisana upotreba.

U planu je i niz aktivnosti od strane više institucija i nevladinih organizacija, radi obilježavanja **Dana borbe protiv alkoholizma** / Dana otvorenih vrata na odjeljenjima za bolesti zavisnosti. Takođe, veoma značajna aktivnost je i **organizovanje jednodnevne Nacionalne konferenciju o alkoholizmu**, na kojoj bi predstavnici više institucija prezentovali podatke o stanju u ovoj oblasti, i dali preporuke za unapređenje, i kako bi šira javnost i na ovaj način podigla svijest o značaju ove oblasti i značaju svih aktera u postizanju željenih ciljeva.

2) OBLAST LIJEČENJE / TRETMAN

- Za ostvarivanje Operativnog cilja 2 – Unaprijeđen sistem praćenja i podrške osobama sa problemom zloupotrebe alkohola, planirano je sprovođenje sljedećih aktivnosti:

S obzirom na to da **Registar o posljedicama štetne upotrebe alkohola** nije uspostavljen iz razloga što zakonski nije prepoznat, potrebno je **inicirati izmjenu Zakona o zbirkama podataka**, kojom bi se ovaj registar predvidio, a sve u cilju njegovog daljeg uspostavljanja i održavanja. Značaj ovog registra je u tome što bi pružao podatke o morbiditetu (obolijevanju) i mortalitetu (smrtnosti) uzrokovanih alkoholom.

Jedna od aktivnosti je **organizovanje multisektorskih sastanaka sa ciljem nalaženja rješenja za hospitalni tretman žena zavisnica**. Smještajni kapaciteti u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici “Dobrota” su ograničeni, i iako postoji žensko odjeljenje, broj kreveta je ograničen. Iz ovog razloga značajno bi bilo kad bi se aktivirale lokalne samouprave, što je predviđeno kao jedna od aktivnosti, kako bi obezbudile sredstva za zavisnike od alkohola (ne samo žene zavisnice, već i muškarce), da se liječe u Javnoj ustanovi za rehabilitizaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci “Kakaricka gora”.

Što se tiče psihosocijalne pomoći, planirana je **kontinuirana edukacija medicinskog kadra** u Centrima za mentalno zdravlje i Savjetovalištim za mlade pri domovima zdravlja **o sprovođenju grupne terapije** za osobe sa problemom zloupotrebe alkohola i članove njihovih porodica, kao i sprovođenje istih.

Kao jedna od aktivnosti planirano je **dodjeljivanje socijalnog radnika zavisniku od alkohola nakon završetka institucionalnog tretmana**, jer nakon otpusta pacijenti budu prepušteni sami sebi, ukoliko nemaju podršku porodice. Specijalna bolnica “Dobrota” je do početka pandemije imala u okviru bolnice produženu socioterapijsku grupu liječenih zavisnika što se pokazalo veoma efikasnim. Međutim, zbog aktuelne situacije sa virusom Covid -19 nijesu bili u mogućnosti da nastave sa tom praksom.

Što se tiče postupka nakon detekcije intoksikacije alkoholom maloljetnika, značajno bi bilo da se **izradi protokol o postupanju hitne pomoći u ovakvim situacijama.**

Jedna od značajnih aktivnosti je izrada **programa koji bi pružio podršku liječenim zavisnicima prilikom zapošljavanja ili moguće prekvalifikacije** radi bolje resocijalizacije. Ukoliko bi se realizovala ova aktivnost, smanjio bi se broj liječenih alkoholičara koji bi se vratili u sredine gdje se nudi i pije alkohol.

3) OBLAST NADZOR I REGULTIVA

- Za ostvarenje operativnog cilja 3.1 - Uspostavljen efikasan sistem nadzora nad konzumiranjem i reklamiranjem alkoholnih pića, planirano je sprovođenje sledećih aktivnosti:

U analizi stanja, a i u preporukama u Izvještaju o realizaciji aktivnosti prethodnog dokumentu iz ove oblasti, prepoznat je nedovoljan broj turističkih inspektora ili ovlašćenih lica za vršenje inspeksijskog nadzora. Planirano je da **Uprava za inspeksijske poslove zaposli nove inspektore ili ovlasti lica**, kako bi sistem nadzora bio zaista efikasan.

Uprava za inspeksijske poslove uspostaviće efikasni sistem nadzora nad reklamiranjem alkoholnih proizvoda od strane javnih agencija sa jasnim kaznama.

Uprava policije sprovodiće aktivnosti u cilju jačanja uloge policije u smanjenju posljedica štetne upotrebe alkohola - sprovodiće češće kontrole diskoteka, zgrada, kvartova.

Kako je prepoznato da ugostitelji i prodavci igraju veliku ulogu u prevenciji upotrebe alkohola među maloljetnicima, planirana je **izrada programa edukacije za ugostitelje i vlasnike maloprodajnih objekata o zakonskoj regulativi i stanju i posledicama zloupotrebe alkohola kod mladih**, nakon čega bi uslijedilo sprovođenje programa edukacije za vlasnike prehrambenih trgovina i prodavce, kao i ugostitelje.

Planirano je da **Uprava za inspeksijske poslove u saradnji sa partnerima promovíše telefonski broj za prijavu nepravilnosti**, kao servis putem kojeg građani mogu prijaviti kršenje zakona a što bi bilo značajan izvor informacija Upravi o mjestima na koja trebaju vršiti kontrolu. Isto tako, ova aktivnost osnažila bi građane da budu odgovorni i značajni članovi društva u cjelini, i značajna karika u kreiranju zdravijeg društva, naročito mladih.

- Za ostvarenje operativnog cilja Operativni cilj 3.2 : Unaprijeđena regulativa u oblasti štetnog uticaja alkohola, planirano je sprovođenje sledećih aktivnosti:

Iako je ranije postojao, **Nacionalni savjet za alkohol** nije realizovao predviđene aktivnosti i nije razvio multisektorski pristup problemu alkoholizma, što se navodi i u Završnom izvještaju Nacionalne strategije prevencije štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u

Crnoj Gori za period 2013 - 2020. godine, u kojem je takođe istaknuta preporuka da je potrebno uspostaviti redovne aktivnosti Nacionalnog savjeta za alkohol i dalje jačanje saradnje i koordinacije između članova Savjeta radi obezbjeđivanja efikasnog multisektorskog pristupa problemu alkoholizma koji još uvijek nije uspostavljen u praksi. Nakon formiranja, planirano je da Savjet (samostalno ili uz ekspertsku podršku) uradi **Izveštaj o stanju u oblasti alkohola sa preporukama za dalje potrebne izmjene postojeće regulative**. Nakon tog Izveštaja, pristupilo bi se **izmjenama zakonske regulative**.

Agencija za elektronske medije planirala je unapređenje zakonskog okvira zaštite maloljetnika u /od komercijalnih audiovizuelnih komunikacija u audiovizuelni medijskim uslugama kojim se, u cilju unapređenja zaštite maloljetnika od sadržaja kojima se promovise konzumacija pića koja imaju manji (ali opet ne manje značajan) procenat alkohola, propisuje da se prilikom proizvodnje i emitovanja komercijalnih AV komunikacija, koje se odnose na alkoholna pića, to proširi i na grupu proizvoda koje čine piva i mješavine piva sa voćnim sokovima, voćnim nektarima, osvježavajućim bezalkoholnim pićima ili voćnim vinima. U prvom kvartalu 2022. godine bi trebao da bude usvojen novi Zakon o AVM uslugama, koji će zamijeniti Zakon o elektronskim medijima. Usvajanjem ovog zakona obezbijediće se usaglašavanje (transponovanje) Direktive 2010/13/EU EVROPSKOG PARLAMENTA I SAVJETA od 10. marta 2010. godine o koordinaciji određenih odredbi utvrđenih zakonima, propisima ili upravnim radnjama u državama članicama o pružanju audiovizuelnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama) . Ova Direktiva sadrži odredbe (član 9 stav 3) koje se odnose na obavezu smanjivanja izloženosti djece komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama koje promovišu alkohol. Agencija je planirala i unapređenje implementacije zaštite maloljetnika u /od komercijalnih audiovizuelnih komunikacija u audiovizuelnim medijskim uslugama tako što će biti propisano da (1) je ovim uslugama zabranjeno direktno podsticanje maloljetnika na kupovinu ili korišćenje alkoholnih pića i podsticanje neumjerenog konzumiranja alkoholnih pića i (2) Agencija za elektronske medije ima nadležnost da podstiče pružaoce AVM usluga da, kroz mehanizme koregulacije ili samoregulacije, usvajaju i primjenjuju kodekse ponašanja u cilju zaštite maloljetnika od neprimjerenih audiovizuelnih komercijalnih komunikacija u vezi sa alkoholnim pićima, posebno vodeći računa o smanjenju izloženosti maloljetnika ovim sadržajima.

Planira se i aktivnost **izmjena Zakona o akcizama** u dijelu povećanja akciza na alkohol, kako bi se i akciznom politikom smanjila dostupnost alkohola.

- **Finansijski okvir za sprovođenje Programa**

Metodologija koja je korišćena prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda je metoda procjene kao i prethodnih iskustava nosioca aktivnosti. Potrebno je izdvajanje finansijskih sredstava u ukupnom iznosu od 47 000€. Sredstva je potrebno obezbijediti iz redovnog budžeta zdravstvenog sistema Crne Gore i donacija. Neće se ostvariti prihodi za budžet Crne Gore u

kratkom roku, ali u dužem periodu svakako hoće, jer su sredstva koja su potrebna neznatna u odnosu na koristi koje proizilaze iz poboljšanja zdravlja stanovništva, pa će samim tim biti koristi za državni budžet. Detaljnije o planiranim aktivnostima i indikatorima rezultata, nadležnim ustanovama, rokovima za realizaciju aktivnosti i budžetu biće predstavljeno u Akcionom planu.

V OPIS AKTIVNOSTI NADLEŽNIH ORGANA I TIJELA ZA PRAĆENJE SPROVOĐENJA PROGRAMA

Ministarstvo zdravlja je odgovorno za cjelokupnu implementaciju Programa za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja, dok će Komisija za alkohol imati ulogu savjetodavno ekspertskeg tijela unutar Ministarstva zdravlja. Komisija za alkohol biće sastavljena od iskusnih profesionalaca iz oblasti zdravstva, te iz raznih ministarstava, predstavnika NVO sektora, i drugih značajnih partnera. Komisija će koordinirati aktivnosti vladinih struktura, NVO i međunarodnih organizacija, i omogućava da se sve aktivnosti sprovode u skladu sa uspostavljenim nacionalnim politikama i standardima. Takođe, značajna je i uloga NVO, Centara za socijalni rad i ZZZCG u pružanju usluga ciljnim grupama.

Uprava policije, Uprava za inspeksijske poslove i Agencija za elektronske medije imaju veliku ulogu u nadzoru nad sprovođenjem zakona u ovoj oblasti.

Monitoring Programa za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja odnosi se na praćenje konkretnih aktivnosti, rokova, ispunjenosti indikatora i ispunjenih ciljeva. Monitoring Programa vršiće Komisija za alkohol pri Ministarstvu zdravlja, na osnovu podataka i izvještaja koje prikuplja i izrađuje Institut za javno zdravlje Crne Gore, nakon čega će se izraditi izvještaj o izvršenom monitoringu. Izvještaj će se raditi na godišnjem nivou uz obavezu slanja izvještaja Vladi Crne Gore i objavljivanja na portalu Ministarstva zdravlja.

VI NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJE

Izvještavanje će se vršiti na godišnjem nivou, nakon završenog perioda sprovođenja akcionog plana Programa. Pored redovnog izvještaja o sprovođenju aktivnosti predviđenih akcionim planom, na kraju isteka perioda važenja Programa pristupiće se izradi završnog izvještaja koji će dati pregled svih sprovedenih aktivnosti za cjelokupan period važenja dokumenta. Za izradu godišnjeg i završnog izvještaja biće odgovorno Ministarstvo zdravlja, koje će izraditi izvještaje u saradnji sa nosiocima aktivnosti predviđenim akcionim planom, naročito Institutom za javno zdravlje Crne Gore.

Evaluaciju Programa za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja radiće posebna jedinica Ministarstva zdravlja koja nije bila uključena u proces kreiranja i/ili implementaciju njegovog programa u saradnji sa eksternim evaluaturom, što znači da će se evaluacija vršiti kombinovanom metodom radi objektivnosti, te samog ubrzavanja procesa evaluacije. Sredstva za eksternog evaluatora biće isplanirana tokom izrade Akcionog plana za 2024. godinu.

VII AKCIONI PLAN ZA 2022.-2023.GODINU

OBLAST 1 - PREVENCIJA						
Operativni cilj 1: Podignuta svijest o štetnoj upotrebi alkohola i sa alkoholom povezanih poremećaja						
Indikator učinka1: Procenat učesnika u skriningu koji su prošli kroz kratku intervenciju i upućeni u CZMZ i upućeni na dalji hospitalni tretman u odnosu na ukupan broj učesnika obuhvaćenih skriningom			Početna vrijednost: 0%	Ciljna vrijednost: 20%		
Indikator učinka 2: Stepen konzumacije alkohola u opštoj populaciji (po polu i starosti)			Početna vrijednost: Prema podacima iz Istraživanja o kvalitetu života, životnim stilovima i zdravstvenim rizicima stanovnika Crne Gore iz 2017.godine 60% stanovništva je makar jednom u posljednjoj godini konzumiralo alkoholno piće	Ciljna vrijednost: Smanjiti konzumaciju za 50 %		
Indikator učinka 3: Stepen konzumacije alkohola među mladima (po polu i starosti)			Početna vrijednost: Prema podacima iz ESPAD istraživanja iz 2019. godine u prethodnih 12 mjeseci, alkohol je konzumiralo više od šest među deset učenika (63%), među njima više dječaka nego djevojčica (68% naspram 57%)	Ciljna vrijednost: Smanjiti konzumaciju na 50 %		
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
1.1.Implementacija programa skrininga alkoholizma u primarnoj zdravstvenoj zaštiti	Broj pacijenata koji su obuhvaćeni programom Broj ljekara koji su implementirali program	Ministarstvo zdravlja; Domovi zdravlja;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva

1.2.Nastavak edukacije izabranih doktora (za djecu, odrasle i žene) i medicinskih sestara o štetnosti konzumacije alkohola na zdravlje	Broj održanih edukacija Broj edukovanih zdravstvenih radnika	Ministarstvo zdravlja; Institut za javno zdravlje; Domovi zdravlja;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
1.3.Sprovođenje informativnih i edukativnih programa svih populacionih grupa o posljedicama štetnog konzumiranja alkohola	Broj održanih edukacija Broj učesnika	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta; Institut za javno zdravlje; Domovi zdravlja; JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci Podgorica; Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota; NVO;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
1.4.Aktivnosti na obilježavanju dana borbe protiv alkoholizma/dan otvorenih vrata na odjeljenjima za liječenje bolesti zavisnosti	Broj održanih događaja Broj učesnika Broj medijskih objava	Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta; Uprava policije; Institut za javno zdravlje; KCCG; Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota; JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci Kakaricka gora Podgorica; NVO;	II kvartal 2022. godine i II kvartal 2023. godine	II kvartal 2022. godine i II kvartal 2023. godine	2 000 €	Redovna budžetska sredstva Sredstva NVO
1.5.Savjetodavno-obrazovni rad sa stručnim saradnicima u nastavi i nastavnicima o posljedicama štetnog konzumiranja alkohola	Broj održanih radionica Broj edukovanih nastavnika i stručnih saradnika u nastavi	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta; Institut za javno zdravlje;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
1.6.Organizovati jednodnevnu nacionalnu konferenciju o alkoholizmu	Organizovana konferencija Broj učesnika	Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta; Uprava policije; Institut za javno zdravlje; KCCG; Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota; NVO	III kvartal 2022	III kvartal 2022.	3 000 €	Redovna budžetska sredstva Donacije

1.7.Sprovođenje kampanja za jačanje javne svijesti o štetnoj upotrebi alkohola pri učestvovanju u saobraćaju	Broj kampanja	Uprava policije; NVO;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
1.8.Izrada i distribucija upozorenja o zdravstvenim posljedicama konzumacije nelegalnog alkohola	Izrađena i distribuirana upozorenja	Ministarstvo zdravlja; Institut za javno zdravlje; NVO;	II kvartal 2022	IV kvartal 2022	2 000 €	Redovna budžetska sredstva, Donacije*
1.9.Kontinuirano sprovođenje programa edukacije roditelja/staratelja o načinu prepoznavanja i prevenciji rizičnog ponašanja djece i mladih	Broj održanih edukacija Broj roditelja/staratelja koji su prošli program edukacije	Domovi zdravlja; Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta; Institut za javno zdravlje; NVO;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
1.10.Edukacija učenika od strane policije	Ukupan broj učenika koji su prisustvovali edukacijama iz svih škola	Uprava policije; Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta;	II kvartal 2022. godine	IV kvartal 2023. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva

OBLAST 2 – LIJEČENJE / TRETMAN

Operativni cilj 2 : Unaprijeđen sistem praćenja i podrške osobama sa problemom zloupotrebe alkohola

Indikator učinka 1: Dostupan i raznovrstan program psihosocijalne podrške za osobe sa problemom zloupotrebe alkohola i članove njihovih porodica			<i>Početna vrijednost: Ne postoje psiho-socijalni programi podrške (u ustanovama u kojima se sprovodilo se stopiralo zbog pandemije)</i>		<i>Ciljna vrijednost: Uspostavljeno 5 grupa za psihosocijalnu podršku podrške za osobe sa problemom zloupotrebe alkohola i članove njihovih porodica</i>	
Indikator učinka 2: Broj osoba sa problemom zloupotrebe alkohola			<i>Početna vrijednost: Ne postoje podaci/registri</i>		<i>Ciljna vrijednost: Dostupni podaci/Registar u funkciji</i>	
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 2.	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja

2.1.Organizovati multiresorske sastanke sa ciljem nalaženja rješenja za hospitalni tretman žena zavisnica	Broj sastanaka	Ministarstvo zdravlja; KCCG Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota; UIKS; JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci Kakaricka Gora;	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2022. godine	1000 €	Redovna budžetska sredstva
2.2. Inicirati izmjenu Zakona o zbirkama podataka kojom će biti predviđena izrada Registra o posljedicama štetne upotrebe alkohola	Registar o posljedicama štetne upotrebe alkohola predviđen Zakonom o zbirkama podataka	Ministarstvo zdravlja; Institut za javno zdravlje Crne Gore;	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2022. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
2.3.Uspostavljanje i održavanje pouzdanog i održivog sistema registracije i praćenja morbiditeta i mortaliteta uzrokovanih alkoholom	Dostupni podaci morbiditeta i mortaliteta uzrokovanih alkoholom	Institut za javno zdravlje Crne Gore	I kvartal 2023. godine	IV kvartal 2023. godine	15000 €	Redovna budžetska sredstva
2.4.Izrada Programa za sprovođenje grupne terapije za osobe sa problemom zloupotrebe alkohola i članove njihovih porodica	Izrađen Program	Ministarstvo zdravlja; Domovi zdravlja; Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota; Centri za socijalni rad; JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci Kakaricka gora Podgorica; NVO;	I kvartal 2022. godine	II kvartal 2022. godine	2 000 €	Redovna budžetska sredstva Donacije
2.5. Edukacija timova CZMZ i Savjetovališta za mlade o sprovođenju Programa za sprovođenje grupne terapije za osobe sa problemom zloupotrebe alkohola i članove njihovih porodica	Broj edukacija Broj učesnika	Domovi zdravlja; Ministarstvo zdravlja; Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota; KCCG; NVO;	II kvartal 2022. godine	Kontinuirano	5 000 €	Redovna budžetska sredstva Donacije

2.6.Sprovođenje grupnog programa za osobe sa problemom zloupotrebe alkohola i članove njihovih porodica	Broj grupa Broj polaznika programa Izveštaji CZMZ	Domovi zdravlja; Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota; NVO;	III kvartal 2022. godine	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
2.7.U postojećim savjetovalištima za mlade unaprijediti dostupnost informacija i mogućnost stručne podrške	Broj održanih edukacija Broj mladih koji su posjetilisavjetovalište	Domovi zdravlja; Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo prosvjete, nauke kulture i sporta;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
2.8.Izrada Protokola o postupanju nakon detekcije intoksikacije alkoholom maloljetnika za službe hitne pomoći	Izrađen Protokol	Ministarstvo zdravlja; Zavod za hitnu medicinsku pomoć; Ministarstvo finansija i socijalnog staranja;Domovi zdravlja; NVO;	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2022. godine	2 000 €	Redovna budžetska sredstva
2.9. Afirmisati opštine da osobama kojima treba pomoć u liječenju od alkohola plate naknadu u JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci Kakaricka gora Podgorica	Broj sastanaka sa opštinama Broj opština koje će podmiriti troškove liječenja	JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci Podgorica; Ministarstvo zdravlja; Lokalne samouprave;	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2023. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
2.10.Podrška liječenim zavisnicima prilikom zapošljavanja ili mogućem prekvalifikovanju radi bolje resocijalizacije kroz odgovarajući program	Broj osoba kojima je pružena podrška	Zavod za zapošljavanje; Ministarstvo finansija i socijalnog staranja;	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2023. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
2.11. Dodijeliti socijalnog radnika zavisniku od alkohola nakon institucionalnog tretmana	Broj zavisnika od alkohola kojima je dodijeljen socijalni radnik	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja; Centri za socijalni rad;	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
2.12.Napraviti listu svih NVO organizacija koje se bave problematikom zavisnosti i napraviti strateški plan o saradnji i pružanju usluga	Napravljen strateški plan o saradnji i pružanju usluga sa NVO	Ministarstvo zdravlja; Ministarstvo prosvjete, nauke kulture i sporta; Uprava policije; NVO;	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2023. godine	2 000 €	Redovna budžetska sredstva

OBLAST 3 – NADZOR I REGULATIVA

Operativni cilj 3.1 : Uspostavljen efikasan sistem nadzora nad konzumiranjem i reklamiranjem alkoholnih pića

Indikator učinka 1: Nadzor nad prodajom alkoholnih pića maloljetnicima u ugostiteljskim i maloprodajanim objektima		Početna vrijednost: 48 akcija policije, 1812 kontrolisanih ugostiteljskih objekata u 2020.godini		Ciljna vrijednost: Povećan broj akcija i kontrola za 20%		
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 3.1.	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
3.1.1.Povećati kapacitete turističke inspekcije zapošljavanjem novih inspektora i povećanjem broja ovlašćenih lica za vršenje inspeksijskog nadzora	Broj inspektora Broj ovlašćenih lica za vršenje nadzora	Uprava za inspeksijske poslove	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2023. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
3.1.2.Uspostavljanje efikasnih sistema nadzora nad reklamiranjem alkoholnih proizvoda od strane javnih agencija sa jasnim kaznama	Uspostavljen sistem nadzora	Uprava za inspeksijske poslove	II kvartal 2022	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
3.1.3.Jačanje uloge policije u smanjenju posljedica štetne upotrebe alkohola- kontrola diskoteka, zgrada, kvartova	Broj kontrola/akcija	Uprava policije	Kontinuirano	Kontinuirano	0 €	Redovna budžetska sredstva
3.1.4.Izrada programa edukacije za ugostitelje i vlasnike prehrambenih trgovina o zakonskoj regulativi i stanju i posledicama zloupotrebe alkohola kod mladih	Izrađen program	Ministarstvo zdravlja; Institut za javno zdravlje; Uprava za inspeksijske poslove; Uprava policije ; Privredna komora Crne Gore; Udruženje ugostitelja; Udruženje mladih preduzetnika; NVO	I kvartal 2022. godine	IV kvartal 2024. godine	2 000 €	Redovna budžetska sredstva

3.1.5.Sprovođenje programa edukacije za vlasnike prehrambenih trgovina i prodavce, kao i ugostitelje	Broj polaznika obuka	Minsiatstvo zdravlja; Institut za javno zdravlje; Uprava za inspeksijske poslove; Uprava policije; Privredna komora; NVO;	Kontinuirano	Kontinuirano	10 000 €	Redovna budžetska sredstva
3.1.6.Promovisati telefonski broj Uprave za inspeksijske poslove za prijavu nepravilnosti	Broj promotivnih aktivnosti	Uprava za inspeksijske poslove; Mediji; NVO;	Kontinuirano	Kontinuirano	1 000 €	Redovna budžetska sredstva Sredstva NVO
Operativni cilj 3.2 : Unaprijeđena regulativa u oblasti štetnog uticaja alkohola						
Indikator učinka 1: Usaglašeni akti sa direktivama EU o audiovizuelnim medijskim uslugama			<i>Početna vrijednost:</i> <i>Zakoni nisu u potpunosti usaglašeni</i>		<i>Ciljna vrijednost:</i> <i>Zakoni u potpunosti usaglašeni</i>	
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 3.2.	Indikator rezultata	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti	Izvor finansiranja
3.2.1 Formiranje Komisije/Savjeta za alkohol	Izveštaji o radu komisije/savjeta	Ministarstvo zdravlja; IJZCG; KCCG; DZ; Inspekcija; Policija; Ministarstvo poljoprivrede; NVO;	I kvartal 2022. godine	II kvartal 2022. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
3.2.2 Izrada izvještaja o stanju u oblasti alkohola sa preporukama za dalje potrebne izmjene postojeće regulative	Izrađen izvještaj	Komisija za alkohol	II kvartal 2022. godine	IV kvartal 2022. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
3.2.3 Izmjena zakonske regulative u oblasti alkohola u skladu sa Izvještajem	Broj izmijenjenih akata	Ministarstvo poljoprivrede; Uprava za inspeksijske poslove; Uprava policije; Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava; Ministarstvo zdravlja;	I kvartal 2023. godine	IV kvartal 2023. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva

3.2.4 Izmjena Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama	Usvojen Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama	Agencija za elektronske medije	I kvartal 2022. godine	I kvartal 2022. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
3.2.5 Izmjena Zakona o akcizama u dijelu povećanja akciza na alkohol	Usvojene izmjene zakona	Ministarstvo finansija I socijalnog staranja	I kvartal 2022. godine	II kvartal 2022. godine	0 €	Redovna budžetska sredstva
UKUPNO:					47 000€	

VIII INFORMACIJA ZA JAVNOST O CILJEVIMA I OČEKIVANIM UČINCIMA PROGRAMA U SKLADU SA KOMUNIKACIONOM STRATEGIJOM VLADE CRNE GOR

Tokom ciklusa planiranja i sprovođenja strateškog dokumenta, komuniciranje reformskih aktivnosti sastavni je dio faze sprovođenja planiranih aktivnosti. Informativni instrumenti politika podrazumijevaju sprovođenje različitih kampanja, obuka, različite PR aktivnosti, izradu informativnih lifesta i brošura, pisanje publikacija, u cilju afirmisanja važnosti date javne politike, odnosno rješenja koja se nude predmetnim strateškim dokumentom. Programom su planirane i promotivne aktivnosti u cilju postizanja ciljeva, i to:

- Aktivnosti na obilježavanju dana borbe protiv alkoholizma/dan otvorenih vrata na odjeljenjima za liječenje bolesti zavisnosti
- Organizovanje jednodnevne nacionalne konferencije o alkoholizmu
- Sprovođenje pažljivo planiranih intenzivnih kampanja za jačanje javne svijesti o štetnoj upotrebi alkohola pri učestvovanju u saobraćaju
- Izrada i distribucija upozorenja o zdravstvenim posljedicama nelegalnog alkohola
- Promovisanje telefonskog broja Uprave za inspeksijske poslove za prijavu nepravilnosti

Na kraju, veliki je značaj u informisanju ciljnih grupa, kao i ukupne javnosti, putem portala i društvenih mreža Ministarstva zdravlja, Instituta za javno zdravlje, zdravstvenih ustanova, Ministarstva prosvjete, kulture, nauke i sporta, predškolskih ustanova, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, prevrednika i svih koji budu uključeni u realizaciju i impementaciju predviđenih aktivnosti.

LITERATURA:

1. WHO Global alcohol action plan 2022-2030 to strengthen implementation of the Global Strategy to Reduce the Harmful Use of Alcohol. First draft. 2021.
2. Rehm J, Crepault JF, Wetzlauffer A, Manthey J, Shield K. What is the best indicator of the harmful use of alcohol? A narrative review. *Drug and Alcohol Review*. 2020; 39:624–631 DOI: 10.1111/dar.13053.
3. World Health Organization. Global status report on alcohol and health 2018. Geneva, Switzerland: World Health Organization, 2018. Available at: https://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/en/ (accessed May 2019).
4. GBD 2017 Risk Factors Collaborators. Global, regional, and national comparative risk assessment of 84 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks, 1990–2017: a systematic
5. WHO. European action plan to reduce the harmful use of alcohol 2012–2020. World Health Organization. 2012.
6. Institut za javno zdravlje Crne Gore. Istraživanje o kvalitetu života, životnim stilovima i zdravstvenim rizicima stanovnika Crne Gore u 2017. godini. 2018:92 – 104. <http://www.ijzcg.me/wp-content/uploads/2018/03/ISTRAZIVANJE-O-KVALITETU-ZIVOTA-ZIVOTNIM-STILOVIMA-I-ZDRAVSTVENIM-RIZICIMA-STANOVNIKA-CG-U-2017.-GODINI.pdf>
7. WHO. Alcohol Fact Sheet. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/alcohol>.
8. DALY (disability-adjusted life years): broj izgubljenih godina života zbog prerane smrti ili nesposobnosti prouzrokovane bolešću.
9. Institut za javno zdravlje Crne Gore. Evropsko istraživanje o upotrebi psihoaktivnih supstanci i nehemijskih sredstava zavisnosti među mladima. ESPAD 2019. Crna Gora. 2020
10. Završni izvještaj Nacionalne strategije prevencije štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori za period 2013 - 2020. godin